

Podatkowa tarcza amortyzacyjna a inflacja

Tax shield depreciation and inflation

prof. dr hab. Jolanta Iwin-Garzyńska

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Rachunkowości, ORCID: 0000-0002-9097-0830

Streszczenie

Jeżeli podatki są stałą częścią życia podmiotów gospodarczych warunkującą ich byt, trwanie i rozwój, to tarcze podatkowe powinny stopować ryzyko i niepewność działania przedsiębiorstw. Rola tarcz podatkowych jest ograniczana nie tylko z powodu zmienności i niepewności norm prawa podatkowego, ale również na skutek inflacji. Celem opracowania jest przedstawienie istoty podatkowej tarczy amortyzacyjnej, ukazanie zarysu jej teorii, a przede wszystkim uwypuklenie jej znaczenia w naprawie reformy zwanej Polskim Ładem przez uchwycenie jej rzeczywistej wartości warunkowanej poziomem inflacji. Właśnie galopująca inflacja powoduje, że temat działania tarcz podatkowych jest dziś szczególnie aktualny.

Słowa kluczowe: finanse przedsiębiorstwa, teoria finansów, tarcza podatkowa, amortyzacja, inflacja.

Abstract

If taxes are a permanent part of the life of business entities conditioning their existence, continuance and development then tax shields should melt the risk and uncertainty of business operations. The role of tax shields is reduced not only due to the volatility and uncertainty of tax law norms, but also due to inflation. The purpose of the paper is to point out the essence of the tax shield of depreciation, to show the outline of its theory, and, above all, to highlight its importance in repairing the reform known as the „Polish order” by capturing its real value conditioned by the level of inflation. It is precisely galloping inflation that makes the topic of the operation of tax shields particularly topical today.

Keywords: corporate finance, finance theory, tax shield, depreciation, inflation.

1. WPROWADZENIE

W szczególnych czasach znaczonej niepewnością pojętą okrucieństwem okresu niewiadomego medialnie ukazała się tarcza podatkowa, która miała wspomóc przedsiębiorstwa w dobie kryzysu epidemiologicznego i później w okresie Polskiego Ładu.

Jeżeli podatki są stałą częścią życia podmiotów gospodarczych warunkującą jego byt, trwanie i rozwój, to tarcze podatkowe powinny to ryzyko i niepewność stopować, nawet neutralizować. Rola tarcz podatkowych jest ograniczana nie tylko z powodu zmienności i niepewności norm prawa podatkowego, ale również na skutek inflacji. Celem opracowania jest przedstawienie istoty podatkowej tarczy amortyzacyjnej, ukazanie zarysu jej teorii, a przede wszystkim uwypuklenie jej znaczenia w naprawie reformy zwanej Polskim Ładem przez uchwycenie jej rzeczywistej wartości warunkowanej poziomem inflacji. Właśnie galopująca inflacja powoduje, że temat działania tarcz podatkowych jest aktualny.

Eksperti OECD¹ opracowali ranking podatków ze względu na ich szkodliwość dla wzrostu gospodarczego i wskazali, że najbardziej negatywny wpływ na rozwój gospodarki danego kraju wywiera podatek dochodowy od osób prawnych, tuż za nim znalazł się podatek dochodowy od osób fizycznych. Podatkowa tarcza amortyzacyjna wynika z podatków docho-

dowych, a przytoczone badania jeszcze bardziej dodają jej ważności.

2. WSTĘP DO PODATKOWEJ TARCZY AMORTYZACYJNEJ

Podatki są nieodłączną częścią życia przedsiębiorstw, a z uwagi na ich obowiązkowy i sankcyjny charakter mogą stanowić o ich życiu i śmierci. A tarcze podatkowe są instytucją o dwóch twarzach. Z jednej strony są narzędziem polityki podatkowej państwa, które „ściera ciężar podatku” przez możliwość zaliczania pewnych kategorii kosztów do kosztów uzyskania przychodu w podatkach dochodowych (kosztów odsetkowych, amortyzacyjnych). Z drugiej strony działanie tarcz podatkowych jest ograniczane m.in. przez inflację.

W badaniu struktury kapitału i jej wpływu na wartość przedsiębiorstwa przełom stanowiło zaangażowanie się w tę problematykę Franco Modiglianiego oraz Mertona H. Millera². W pierwszej teorii, zwanej bez podatków, udowodnili, że zwiększenie udziału długu w strukturze kapitału nie podwyższy wartości firmy, ponieważ zalety tańszego długu będą w całości skompensowane przez wzrost jej ryzyka. W korekcie tej teorii³ poruszyli problem określenia roli podatków w kształtowaniu polityki finansowej przedsiębiorstwa⁴. Jednocześnie

po raz pierwszy uwypuklili wagę podatków w polityce finansowej przedsiębiorstwa, której celem jest wzrost wartości firmy.

Badania nad działaniem odsetkowych tarcz podatkowych skutkowały ich rozszerzeniem na tarcze pozaodsetkowe. Zostały one uzupełnione koncepcjami opracowanymi przez Harry'ego DeAngelo i Ronalda W. Masulisa⁵, którzy podkreślili rolę inwestycyjnej tarczy podatkowej w determinowaniu optymalnej struktury podatkowej. Wykazali, że firma mająca dużą wartość nieodsetkowych tarcz podatkowych może mieć taką samą wartość jak firma korzystająca z wysokiego zadłużenia i tym samym wysokiej tarczy odsetkowej. Wyższa wartość amortyzacyjnej tarczy podatkowej powoduje niższą tarczę odsetkową⁶. Optymalna struktura kapitału zostanie osiągnięta przy poziomie zadłużenia, przy którym wartość ogółem tarcz podatkowych, odsetkowej i amortyzacyjnej jest kwotą maksymalną do odliczenia w danych warunkach opodatkowania.

H. DeAngelo i R.W. Masulis⁷ wskazali, że odpisy podatkowe z tytułu amortyzacji, tworzące tarczę podatkową, są substytutami dla tarcz odsetkowych, które powstają na skutek pomniejszenia podstawy opodatkowania podatku dochodowego o koszty odsetek od kapitału obcego. Korzyści płynące z amortyzacyjnej tarczy podatkowej wynikają z tego, że oszczędności podatkowe zasilają kapitał amortyzacyjny, a dzięki temu firma ponosi mniejsze straty na tym kapitale na skutek jego dewaluacji inflacyjnej oraz w mniejszym stopniu korzysta z zadłużenia⁸. Funkcjonujący w Polsce system podatkowy stwarza zachęty do stosowania amortyzacyjnej tarczy podatkowej, gdyż umożliwia zmniejszenie podstawy opodatkowania o koszty amortyzacji i daje możliwość zastosowania przyspieszonych metod odpisów amortyzacyjnych. Koszt składnika majątku, ponoszony w formie amortyzacji w czasie użytkowania środka trwałego, powinien być usankcjonowany przez normy prawa finansowego kształtujące ten system. Koszty podatkowe amortyzacji muszą także spełniać warunek dotyczący związku przyczynowo-skutkowego między kosztem amortyzacji danego środka trwałego a przychodami z tytułu jego eksploatacji⁹.

Kiedy ocenia się finansowe rozwiązania systemowe w aspekcie zależności między kosztami uzyskania przychodu w myśl norm prawa podatkowego a wartością amortyzacyjnej tarczy podatkowej, nie wolno zapomnieć o możliwości zastosowania przez podmiot różnych metod amortyzacji jako instrumentów stymulujących wielkość kosztów uzyskania przychodu. W literaturze przedmiotu można wyróżnić wiele metod amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych¹⁰.

3. ISTOTA INFLACJI I EROZJI KAPITAŁU AMORTYZACYJNEGO

Zagadnienie erozji kapitału jest nierozdzielnie związane z kwestią wpływu amortyzacji, podatku dochodowego i inflacji na wartość zysku i nadwyżki finansowej przedsiębiorstwa, rozumianej jako suma zysku netto i amortyzacji. Pojęciem łączącym te kategorie jest zjawisko podatkowej i inflacyjnej erozji kapitału, oparte na modelu akumulacji kapitału Dale'a W. Jorgensona i modelu efektywnej stopy podatkowej Alana J. Auerbacha.

Na skutek działania inflacji i podatku dochodowego wartość kapitału amortyzacyjnego uzyskiwanego przez przedsiębiorstwo z przeznaczeniem na reprodukcję środków trwałych jest niewystarczająca i musi ono wykorzystywać na ten cel część zysku netto. Stąd też głównym kanałem wpływu inflacji na wartość kapitału przedsiębiorstwa jest destrukcyjne oddziaływanie systemu podatkowego na strumień nadwyżki finansowej: zysk netto plus amortyzacja. Zjawisko to w literaturze jest określane mianem podatkowej erozji kapitału¹¹.

Kapitał amortyzacyjny jest definiowany jako wartość środków finansowych, które są wynikiem ponownego wpływu środków pieniężnych z amortyzacji poprzez efekt uwolnienia kapitału ze środków trwałych oraz amortyzacyjnej tarczy podatkowej (efekt podatkowy amortyzacji)¹². W warunkach braku indeksacji amortyzacji regulacje podatkowe w okresie inflacji doprowadzają faktycznie do ukrytej formy opodatkowania kapitału przedsiębiorstw. Uznawana jest tylko osłona podatkowa w kategoriach nominalnych. Powoduje to sztuczne zawyżenie nominalnych zysków do opodatkowania. Opodatkowaniu podlega faktycznie część kapitału amortyzacyjnego równa nadwyżce amortyzacji według cen bieżących ponad wartość amortyzacji według cen historycznych. Osłona podatkowa według kosztu historycznego jest niewystarczająca w warunkach inflacji, aby zgromadzić niezbędne środki na odtworzenie aparatu wytwórczego¹³.

Rozmiary erozji kapitału amortyzacyjnego zależą od stopy podatkowej, wielkości amortyzacji i inflacji. Jest to zjawisko nie do uniknięcia przez przedsiębiorstwo tak długo, jak regulacje podatkowe nie zezwalają na pełne inflacyjne zrewaloryzowanie wartości początkowej środków trwałych i tym samym odpisów amortyzacyjnych i amortyzacyjnej osłony przed podatkiem, stanowiących kapitał amortyzacyjny. Po prostu im wyższa inflacja, tym większa erozja kapitału amortyzacyjnego, przy innych warunkach niezmiennych¹⁴. Aktualizację wyceny środków trwałych przeprowadza się wówczas, kiedy wskaźnik wzrostu cen nakładów inwestycyjnych ogłoszony przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w okresie trzech kwartałów roku poprzedzającego rok podatkowy w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego przekroczy 10%¹⁵.

Ponieważ regulacje podatkowe dopuszczają przeszacowanie wartości początkowej dopiero wówczas, gdy inflacja wyniesie 10%, to przy niższej zawsze wystąpi zjawisko erozji kapitału, które doprowadzi do osłabienia bodźców do inwestowania. Przy obecnym poziomie inflacji, ponad 17%, należy oczekiwać przeszacowania wartości początkowej środków trwałych jako narzędzia poprawy funkcjonowania Polskiego Ładu.

4. ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone rozważania miały na celu przedstawienie istoty teorii tarcz podatkowych, a w szczególności wpływu podatkowej tarczy amortyzacyjnej i siły podatku oraz inflacji na wartość kapitału amortyzacyjnego i zjawisko ukrytego opodatkowania przedsiębiorstw.

Na podstawie teorii Modiglianiego i Millera oraz badań deAngelo i Masulisa stwierdzono, że tarcze warunkują optymalną strukturę kapitału przedsiębiorstwa, która nie jest tylko odpowiednim udziałem kapitału własnego i kapitału obcego

w strukturze kapitału ogółem, ale jest konsekwencją przyjętych finansowych rozwiązań systemowych w zakresie podatku dochodowego. W warunkach braku indeksacji amortyzacji przy bardzo wysokiej inflacji polskie regulacje podatkowe w okresie inflacji doprowadzają faktycznie do ukrytej formy opodatkowania kapitału przedsiębiorstw i erozji kapitału. Erozja kapitału osłabia działanie tarcz podatkowych, zarówno odsetkowych, jak i amortyzacyjnych.

Przypisy

- ¹ OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju). OECD, *Tax Policy Reform and Economic Growth*, „OECD Tax Policy Studies” 2010, No. 20.
- ² Por. F. Modigliani, M.H. Miller, *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment*, „American Economic Review” 1958, No. 48; także ciż, *Corporate Income, Taxes and the Cost of Capital. A Correction*, „American Economic Review” 1963, No. 53. Wielu autorów uważa, że M.H. Miller i F. Modigliani stworzyli współczesną teorię finansów przedsiębiorstw. Jako pierwsi wprowadzili analizę wpływu decyzji finansowych i inwestycyjnych na wartość rynkową firmy. Od artykułu z 1958 r. rozpoczyna się dopiero ewolucja teorii struktury kapitału. Por. np. S.C. Myers, *Merton H. Miller's Contribution to Financial Economics*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, No. 93; *Bibliography of Merton H. Miller's Publications, 1948-1990*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, No. 93.
- ³ Por. F. Modigliani, M.H. Miller, *Corporate Income...*, dz. cyt.
- ⁴ Por. D.J. Ashton, *Corporate Financial Policy: American Analytics and U.K. Taxation*, „Journal of Business Finance and Accounting” 1991, No. 4.
- ⁵ Por. H. DeAngelo, R.W. Masulis, *Optimal Capital Structure under Corporate and Personal Taxation*, „Journal of Financial Economics” 1980, No. 8.
- ⁶ W weryfikacji empirycznej teorii DeAngelo i Masulisa w polskich przedsiębiorstwach nie stwierdzono jej prawdziwości. Polskie przedsiębiorstwa, mające wysoką tarczę amortyzacyjną, będącą substytutem tarczy odsetkowej, nie korzystają w mniejszym stopniu z długu. Przedsiębiorstwa, które mają dług w swej strukturze kapitału, w dużo większym stopniu korzystają z efektu amortyzacyjnej tarczy podatkowej. Por. J. Iwin-Garżyńska, *Empirical Verification of Depreciation Tax Shield Theory in Conditions of Polish Economy in Transformation*, „Ekonomia” 2004, nr 15, s. 25-34.
- ⁷ Por. H. DeAngelo, R.W. Masulis, dz. cyt.
- ⁸ Por. J. Iwin-Garżyńska, *Kapitał amortyzacyjny w zarządzaniu finansami*, Warszawa 2005, s. 114.
- ⁹ Zostało to potwierdzone przez Naczelny Sąd Administracyjny (NSA), który wskazał, że konstrukcja uwzględniania kosztu w postaci amortyzacji środka trwałego koresponduje z ogólną zasadą, w której ramach musi istnieć związek przyczynowo-skutkowy między kosztem w postaci amortyzacji środka trwałego a przychodem uzyskiwanym w następstwie wykorzystania w działalności gospodarczej tego właśnie środka. Por. wyrok NSA z dnia 27 marca 2003 r., SA/Bd 482/03, niepubl.
- ¹⁰ W art. 16k ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1800 ze zm., dalej: ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.) ustawodawca przewidział możliwość stosowania przez podatnika trzech metod:
  - 1) amortyzacji linowej przy zastosowaniu standardowych, podwyższonych lub obniżonych stawek amortyzacji określonych w wykazie stanowiącym załącznik do tej ustawy,
  - 2) amortyzacji liniowej przy zastosowaniu indywidualnych stawek amortyzacji oraz
  - 3) amortyzacji degresywnej.
- ¹¹ Por. W. Pachó, *Wpływ inflacji i podatku bezpośredniego na akumulację kapitału w przedsiębiorstwie* (Monografie i opracowania nr 458), Warszawa 1999, s. 10-15.

- ¹² Por. J. Iwin, *Kapitał amortyzacyjny w przedsiębiorstwie*, Szczecin 2003, s. 245-246.
- ¹³ Por. J. Iwin-Garżyńska, *Podatkowa i inflacyjna erozja kapitału amortyzacyjnego a wartość inwestycji rzeczowych polskich przedsiębiorstw*, „Ekonomista” 2004, nr 6.
- ¹⁴ Wpływ podatku dochodowego i inflacji na wartość kapitału i bodźce do inwestowania w rzeczowe składniki majątku trwałego jest widoczny także w analizie efektywnego opodatkowania A.J. Auerbacha. Por. A.J. Auerbach, *Inflation and Choice of Asset Life*, „Journal of Political Economy” 1979, No. 3, s. 621-638; tenże, *Inflation and Tax Treatment of Firm Behavior*, „American Economic Review” 1981, No. 2, s. 419-423; tenże, *Tax Reform and Adjustment Cost: The Impact on Investment and Market Value*, „International Economic Review” 1989, No. 4, s. 939-962.
- ¹⁵ Por. art. 15 ust. 5 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. i art. 22o ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.). Aktualizacja wyceny środków trwałych ostatni raz była możliwa na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1995 r. w sprawie amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, a także aktualizacji wyceny środków trwałych (Dz.U. Nr 7, poz. 34 ze zm.).

Bibliografia

Literatura

- Ashton D.J., *Corporate Financial Policy: American Analytics and U.K. Taxation*, „Journal of Business Finance and Accounting” 1991, No. 4.
- Auerbach A.J., *Inflation and Choice of Asset Life*, „Journal of Political Economy” 1979, No. 3.
- Auerbach A.J., *Inflation and Tax Treatment of Firm Behavior*, „American Economic Review” 1981, No. 2.
- Auerbach A.J., *Tax Reform and Adjustment Cost: The Impact on Investment and Market Value*, „International Economic Review” 1989, No. 4.
- Bibliography of Merton H. Miller's Publications, 1948-1990*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, No. 93.
- DeAngelo H., Masulis R.W., *Optimal Capital Structure under Corporate and Personal Taxation*, „Journal of Financial Economics” 1980, No. 8.
- Iwin J., *Kapitał amortyzacyjny w przedsiębiorstwie*, Szczecin 2003.
- Iwin-Garżyńska J., *Empirical Verification of Depreciation Tax Shield Theory in Conditions of Polish Economy in Transformation*, „Ekonomia” 2004, nr 15.
- Iwin-Garżyńska J., *Kapitał amortyzacyjny w zarządzaniu finansami*, Warszawa 2005.
- Iwin-Garżyńska J., *Podatkowa i inflacyjna erozja kapitału amortyzacyjnego a wartość inwestycji rzeczowych polskich przedsiębiorstw*, „Ekonomista” 2004, nr 6.
- Modigliani F., Miller M.H., *Corporate Income, Taxes and the Cost of Capital. A Correction*, „American Economic Review” 1963, No. 53.
- Modigliani F., Miller M.H., *The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment*, „American Economic Review” 1958, No. 48.
- Myers S.C., *Merton H. Miller's Contribution to Financial Economics*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, No. 93.
- OECD, *Tax Policy Reform and Economic Growth*, „OECD Tax Policy Studies” 2010, No. 20.
- Pachó W., *Wpływ inflacji i podatku bezpośredniego na akumulację kapitału w przedsiębiorstwie* (Monografie i opracowania nr 458), Warszawa 1999.
- Akty prawne
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 stycznia 1995 r. w sprawie amortyzacji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, a także aktualizacji wyceny środków trwałych, Dz.U. Nr 7, poz. 34 ze zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1800 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1128 ze zm.
- Orzecznictwo
- Wyrok NSA z dnia 27 marca 2003 r., SA/Bd 482/03, niepubl.